

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΤΣΟΥΛΑΣ

ΔΙΔΗΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ

ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ: ΗΠΑ – ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ

Στο βιβλίο αυτό εξετάζεται ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καλύπτοντας ένα σημαντικό κενό στη θεωρία των συμμαχιών με την εισαγωγή του διλήμματος του φύλακα.

Η στρατηγική μιας μεγάλης δύναμης δεν περιορίζεται μόνο στην αντιμετώπιση των εχθρικών απειλών, αλλά περιλαμβάνει και τη διαχείριση προβλημάτων που ανακύπτουν μεταξύ των συμμάχων της. Κάθε φορά που η Ελλάδα και η Τουρκία απειλούσαν να εμπλακούν σε πόλεμο μεταξύ τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες καλούνταν να βρουν τρόπο να τις συγκρατήσουν, χωρίς όμως να διαταράξουν τις σχέσεις τους με καμία από τις δύο στρατηγικές συμμάχους τους. Στο βιβλίο αυτό διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες ανταποκρίθηκαν στο δίλημμα του φύλακα σε έξι κρίσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Εφαρμόζοντας την πολιτική της διπλής συγκράτησης, οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδίωκαν να αποτρέψουν μια ενδοσυμμαχική σύρραξη, να μετριάσουν τις συνέπειες της κάθε κρίσης και να διατηρήσουν τον έλεγχο της Γέφυρας του Ρίμλαντ.

Υπό το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού, το βιβλίο αυτό εξετάζει με ποιο τρόπο οι Ηνωμένες Πολιτείες αντέδρασαν σε κάθε ελληνοτουρκική κρίση, για ποιους λόγους και με ποια αποτελέσματα. Αφορά ιδιαίτερα όσους ενδιαφέρονται για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, εθνικής ασφάλειας, γεωπολιτικής και διεθνών σχέσεων.

Στη μνήμη του καθηγητή Colin S. Gray (1943-2020)

«Ο αμοιβαίος φόβος είναι η μόνη ασφαλής βάση μιας συμμαχίας γιατί, αν θέλει κανείς να την παραβιάσει, τον συγκρατεί η σκέψη ότι δεν είναι αρκετά ισχυρός ώστε να επιβληθεί».

Θουκυδίδου, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*,
μτφρ. Άγγελος Σ. Βλάχος, Εστία: Αθήνα 2008, 3:11.2.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διλήμματα στο Τρίγωνο: ΗΠΑ – Ελλάδα – Τουρκία	7
Περιεχόμενα	13
Ευχαριστίες	15
Πρόλογος Κωνσταντίνου Φίλη	17
Εισαγωγή	21
1. Το θεωρητικό υπόβαθρο	49
2. Το γεωπολιτικό πλαίσιο	75
3. Η πρώτη κρίση, 1955	119
4. Η μακρά κρίση, 1963-1964	153
5. Η σύντομη κρίση, 1967	209
6. Η μεγάλη κρίση, 1974	237
7. Η πρώτη κρίση του Αιγαίου, 1976	301
8. Η δεύτερη κρίση του Αιγαίου, 1987	349
Επίλογος	387
Ευρετήριο	409

Σχήματα

Σχήμα 1.1. Η ισορροπία της ισχύος	53
Σχήμα 1.2. Το συμμαχικό δίλημμα ασφάλειας	57
Σχήμα 1.3. Το δίλημμα του φύλακα	58
Σχήμα 2.1. Η Γέφυρα του Ρίμλαντ κατά τον Ψυχρό Πόλεμο.	87

Ευχαριστίες

Την άνοιξη του 2007 επισκέφθηκα το γραφείο του καθηγητή Κόλιν Σ. Γκρέι για να του εκφράσω την πρόθεσή μου να ξεκινήσω διδακτορική έρευνα υπό την επίβλεψή του. Εκείνος πολύ ευγενικά με παρότρυνε να υποβάλω τα χαρτιά μου και το Πανεπιστήμιο του Ρέντινγκ έκανε δεκτή την ερευνητική μου πρόταση. Για να ξεκινήσω όμως θα έπρεπε να περιμένω έως τον Ιανουάριο του 2008, καθώς ο καθηγητής Γκρέι έδινε μάχη με τον καρκίνο και έπρεπε να νοσηλευτεί. Παρά τη σκληρή δοκιμασία που υπέστη, επέστρεψε απτόητος στα καθήκοντά του, δείχνοντας τεράστια ψυχικά αποθέματα. Έτσι, από πολύ νωρίς έγινε για εμένα κάτι παραπάνω από επιβλέπων καθηγητής. Αποτέλεσε παράδειγμα προς μίμηση και λειτούργησε ως πρότυπο τόσο στον χώρο της ακαδημίας όσο και στη ζωή. Τα χρόνια που ήμουν μαθητής του, με βοήθησε να συγκροτήσω τις ιδέες μου, να βελτιώσω το γράψιμό μου και να διατυπώνω καθαρά τη σκέψη μου. Μα, πάνω απ' όλα, η ακεραιότητα, το πάθος και η ευγένειά του τον καθιέρωσαν στα μάτια μου ως το υπόδειγμα του ακαδημαϊκού δασκάλου. Το ελάχιστο που μπορώ να κάνω είναι να αφιερώσω αυτό το βιβλίο στη μνήμη του.

Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό του Graduate Institute of Political and International Relations του Πανεπιστημίου του Ρέντινγκ που μου πρόσφερε ένα

άριστο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Αισθάνομαι υπόχρεος απέναντι στον επικουρικό επιβλέποντα καθηγητή μου, δρα Ντιέλ Ουόλιον, και στον δρα Σάιμον Άνγκλιμ, ο οποίος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την έρευνά μου. Είχα επίσης την τύχη να επωφεληθώ τα μέγιστα από τη σκέψη των καθηγητών Τζέφρι Σλόαν και Μπέατρις Χιούζερ, καθώς και όλων των συναδέλφων μου που παρακολουθούσαν το εβδομαδιαίο Σεμινάριο Στρατηγικής και Ασφάλειας.

Αυτή η έρευνα δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη γενναιόδωρη οικονομική αρωγή του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) καθ' όλη τη διάρκεια των διδακτορικών σπουδών μου. Θα ήθελα επίσης να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου στο ΙΚΥ, καθηγητή Θάνο Βερέμν, που παρακολουθούσε στενά την πρόοδό μου. Η ενίσχυση που μου πρόσφερε το Ίδρυμα Fulbright μου έδωσε την τελική ώθηση να ολοκληρώσω αυτό το βιβλίο, επιτρέποντάς μου να επισκεφθώ το Πανεπιστήμιο της Βοστόνης για μεταδιδακτορική έρευνα τον χειμώνα του 2018-19.

Είμαι βαθύτατα ευγνώμων για την εμπιστοσύνη που έδειξαν στο πρόσωπό μου μετά το πέρας των σπουδών μου στον καθηγητή Χαράλαμφο Παπασωτηρίου και τον δρα Κωνσταντίνο Φίλη στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων του Παντείου Πανεπιστημίου, καθώς και στον αναπληρωτή καθηγητή Σωτήρη Ρούσο στο Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Το ίδιο ισχύει για τη διεύθυνση της Σχολής Εθνικής Άμυνας, όπου είχα την τιμή να διδάσκω μαθήματα στρατηγικής, γεωπολιτικής και διεθνών σχέσεων από το 2015 κι έπειτα. Όλοι μου έδωσαν χώρο να δημιουργήσω, να αναπτύξω και να μοιραστώ τις ιδέες μου.

Τέλος, ευχαριστώ ξεχωριστά τους στενούς μου φίλους, την οικογένειά μου, την τετράποδη συντροφιά μου – τις αγαπημένες μου γάτες– και τους γονείς μου, Δημήτρη και Ελένη, για την αμέριστη στήριξη και αγάπη τους. Τα λόγια δεν αρκούν για να ευχαριστήσω την καλύτερη εκδοχή του εαυτού μου, τη γυναίκα μου Τάνια, που είναι πάντα εκεί για μένα. Ο γιος μου, Φίλιππος, και η κόρη μου, Νεφέλη, είναι αυτοί που δίνουν νόημα σε όλα τα άλλα.

Πρόλογος

Είχα την τύχη να γνωρίσω τον Σπύρο Κατσούλα στα πρώτα του βήματα ως φοιτητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και εν συνεχεία ως ερευνητή στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων. Από την αρχή της ακαδημαϊκής μας σχέσης και της συνεργασίας μας ξεχώρισα τον Σπύρο για τη φιλομάθειά του, το ζωνρό του ενδιαφέρον για τις διεθνείς εξελίξεις και την αγάπη του για την ιστορία. Ήταν πάντα συνεπής στις υποχρεώσεις του, πρόθυμος να αναλαμβάνει επιπλέον καθήκοντα και διατεθειμένος να προτείνει ιδέες και πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της έρευνας. Αναζητώντας το επόμενο βήμα μετά το μεταπτυχιακό, του πρότεινα να κάνει τη διδακτορική του διατριβή με τον καθηγητή Κόλιν Γκρέι, ο οποίος είχε εποπτεύσει και το δικό μου διδακτορικό. Δικαιώθηκα γιατί ταίριαξαν και μάλιστα θυμάμαι τον Κόλιν Γκρέι σε συζητήσεις μας να αναφέρεται με θερμά λόγια στον Σπύρο και το έργο του. Αισθάνομαι την ανάγκη να δηλώσω την περηφάνια μου για την πορεία του Σπύρου και το συγγραφικό του έργο και βέβαια για το πιο πρόσφατο, το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας. Ένα πόνημα πολύ αξιολόγο, το οποίο είναι εξαιρετικά επίκαιρο, παρότι ιστορικού χαρακτήρα, γιατί αφορά μεν τον ρόλο των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, αλλά αποτελεί το απαραίτητο υπόβαθρο για να αξιολογήσουμε ορθότερα τη σημερινή και μελλοντική πορεία της τριγωνικής σχέσης ανάμεσα σε Αθήνα, Άγκυρα και Ουάσινγκτον.

Τα τελευταία χρόνια διανύουμε μια μεταβατική περίοδο στο διεθνές σύστημα, που χαρακτηρίζεται από αστάθεια, αβεβαιότητες, κρίσεις και ένταση, παρά το γεγονός ότι ο κόσμος μας είναι διασυνδεδεμένος και αλληλοεξαρτώμενος. Η τάση αποπαγκοσμιοποίησης, ή καλύτερα περιφερειοποίησης, και η μετατροπή του άναρχου διεθνούς συστήματος από μονοπολικό σε πολυκεντρικό αναζωπυρώνουν τους ανταγωνισμούς μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, δοκιμάζουν τις υπάρχουσες συμμαχίες, δημιουργούν την ανάγκη ανεύρεσης νέων εταίρων και οικοδόμησης νέων διεθνών και περιφερειακών συνασπισμών. Εντός αυτού του πολύπλοκου, ευμετάβλητου και εύφλεκτου περιβάλλοντος, η χώρα μας δεν καλείται μόνο να προετοιμαστεί για το ενδεχόμενο μιας σύγκρουσης (όχι απαραίτητα στρατιωτικής) μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, αλλά και να αντιμετωπίσει μια συνεχώς αυξανόμενη, ποιοτικά και ποσοτικά, αναθεωρητική και επιθετική συμπεριφορά της Τουρκίας.

Οι σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας επηρεάζονταν ανέκαθεν από τους συσχετισμούς ισχύος, υπό την έννοια ότι ακόμα και πριν από τη σύσταση του ελληνικού κράτους, αλλά και μετά, οι μεγάλες δυνάμεις διαδραμάτιζαν πάντα κομβικό ρόλο. Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ή μάλλον μετά το 1942-43, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντικατέστησαν τη Μεγάλη Βρετανία σε αυτή την τριγωνική σχέση μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας και μεγάλης εξωτερικής δύναμης. Σε αυτά τα περίπου εβδομήντα χρόνια, οι ΗΠΑ, ως ο ντε φάκτο και αδιαμφισβήτητος ηγέτης του ΝΑΤΟ, κλήθηκαν αρκετές φορές να διαχειριστούν κρίσεις και να αποτρέψουν το ξέσπασμα ενός ελληνοτουρκικού πολέμου.

Το βιβλίο του Σπύρου Κατσούλα *Διδήμματα στο τρίγωνο*, το οποίο έχετε στα χέρια σας, κυκλοφορεί σε μια περίοδο όπου η ανησυχία για μια κλιμάκωση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας βρίσκεται σε υψηλότατο επίπεδο και επιχειρεί με εύληπτο και διεισδυτικό τρόπο να αναλύσει και να καταστήσει κατανοητή την «πολιτική των ίσων αποστάσεων» που αποδίδεται στις Ηνωμένες Πολιτείες τις τελευταίες δεκαετίες, καλύπτοντας έτσι ένα σημαντικό κενό της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Καθώς η φύση της τριγωνικής σχέσης μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας-ΗΠΑ δεν έχει αλλάξει μέχρι και σήμερα, το παρόν βιβλίο βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει σε βάθος τα διλήμματα που αντιμετωπίζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες όταν καλούνται να μειρώσουν τα προβλήματα που προκύπτουν μεταξύ δύο σημαντικών συμμάχων τους σε μια περιοχή εξέχουσας γεωπολιτικής σημασίας. Ο Σπύρος Κατσούλας –με τρόπο απλό, κατανοητό, αμερόληπτο και χωρίς συναισθηματικές φορτίσεις, κάνοντας εξαιρετική χρήση της θεωρίας και των ιστορικών γεγονότων– επιτυγχάνει να καταστήσει σαφή τη θέση και τον ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών απέναντι στις ελληνοτουρκικές κρίσεις, εξετάζοντας τις έξι κρίσεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

Διαβάζοντας το ανά χείρας βιβλίο, το οποίο αποτελείται από οχτώ καλογραμμένα κεφάλαια, ο αναγνώστης αρχικά θα εξοικειωθεί με ένα σημαντικό θεωρητικό μοντέλο που μπορεί να του προσφέρει χρήσιμα αναλυτικά εργαλεία για την κατανόηση των τριγωνικών σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας-ΗΠΑ, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα. Στο δεύτερο κεφάλαιο, ο Σπύρος Κατσούλας τεκμηριώνει άρτια τη διαχρονική σημασία της γεωγραφικής περιοχής όπου βρίσκεται η Ελλάδα και η Τουρκία, δηλαδή την περιοχή της «Γέφυρας του Ρίμλαντ», όπως την αποκαλεί. Στα επόμενα έξι κεφάλαια ακολουθεί μια εμπειριστικωμένη ανάλυση και παράθεση των ιστορικών γεγονότων και του έντονου διπλωματικού παρασκηνίου πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη των κυριότερων ελληνοτουρκικών κρίσεων και της στάσης των ΗΠΑ σε αυτές κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.

Οι έξι αυτές κρίσεις είναι: τα «Σεπτεμβριανά» του 1955, όπου ο καθοδηγούμενος τουρκικός όχλος προκάλεσε βίαια επεισόδια εναντίον των Ελλήνων, των Αρμενίων και άλλων μη μουσουλμανικών πληθυσμών· η μακρά κρίση του 1963-1964 στην Κύπρο, όπου οι διακοινοτικές συγκρούσεις είχαν ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό και τον θάνατο πολλών Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων· οι σύντομες κρίσεις του 1967 μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα της χούντας στην Ελλάδα· η μεγάλη κρίση του 1974 και η παράνομη τουρκική εισβολή στην Κύπρο· η πρώτη κρίση του Αιγαίου το 1976· και τέλος η κρίση του 1987 με την έξοδο του *Σισμίκ* στο Αιγαίο.

Και στις έξι περιπτώσεις, ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί πειστικά, παραθέτοντας διεξοδικά στοιχεία που εξηγούν την αμερικανική στάση, δίνοντάς μας τροφή για σκέψη και προβληματισμό για τον τρόπο με τον οποίο η Ουάσινγκτον θα αντιμετωπίσει ανάλογες κρίσεις στο μέλλον. Με την υποσημείωση πως σήμερα ο βαθμός απήχησης μιας ενδεχόμενης αμερικανικής παρέμβασης προς την Άγκυρα είναι αμφίβολος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΛΗΣ

Διευθυντής Ινστιτούτου

Διεθνών Υποθέσεων

και Αναπληρωτής Καθηγητής

στο Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδας

27 Οκτωβρίου 2022

Εισαγωγή

Αυτός που δίνει κυριαρχεί». ¹ Με αυτές τις τέσσερις λέξεις ο Φερνάν «Μπρονιέλ περιέγραψε, στη μνημειώδη πραγματεία του για τον κόσμο της Μεσογείου, πώς λειτουργούν και εξαπλώνονται τα ηγεμονικά συστήματα. Προκειμένου να διατηρήσει την ισχύ της και να παρατείνει την κυριαρχία της, μια ηγεμονική δύναμη προσφέρει ευημερία και ασφάλεια στους μικρότερους εταίρους της με αντάλλαγμα τη γεωπολιτική τους ευθυγράμμιση. Τι συμβαίνει όμως όταν αυτοί εμπλέκονται σε έριδες; Η σταθερότητα απειλείται, τα προνόμια εξανεμίζονται και το σύστημα κινδυνεύει με κατάρρευση. Στην περίπτωση, λοιπόν, που τα συμφέροντα δύο περιφερειακών εταίρων συγκρούονται, η ηγέτιδα δύναμη πρέπει να βρει τρόπο να τους συγκρατήσει πριν αρχίσουν να βαδίζουν προς το επικίνδυνο μονοπάτι του πολέμου, χωρίς όμως να διαταράξει τη συνοχή της συμμαχίας. Εάν φανεί ότι η ηγέτιδα δύναμη υποστηρίζει τη μια πλευρά, διακινδυνεύει να αποξενώσει την άλλη. Εάν δεν κάνει ύποτα, διακινδυνεύει να ενθαρρύνει τη μια από τις δύο να εξακολουθήσει ακάθεκτη, προξενώντας τελικά μεγαλύτερο κακό. Δεν υπάρχει καμία λύση που να είναι απόλυτα ικανοποιητική. Αυτό είναι το δίλημμα του φύλακα.

¹ Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, Λονδίνο: St. James's Place, 1972, II, σ. 826.

Το βιβλίο αυτό εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες διαχειρίστηκαν το δίλημμα του φύλακα στις σχέσεις τους με την Ελλάδα και την Τουρκία κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η αμερικανική διπλωματία δημιούργησε στενές σχέσεις συνεργασίας και εμπιστοσύνης και με τις δύο χώρες και το αμερικανικό ναυτικό κατέστη η κυρίαρχη ναυτική δύναμη στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα και η Τουρκία, χωρίς να παραμερίσουν την αμοιβαία καχυποψία τους, παρέμειναν στο πλευρό των Ηνωμένων Πολιτειών καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, καθώς θεωρούσαν την αμερικανική ομπρέλα ασφαλείας την καλύτερη δυνατή επιλογή. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην οξύμωρη κατάσταση η Ελλάδα και η Τουρκία να συμπαρατάσσονται με την ίδια μεγάλη δύναμη προκειμένου να εξισορροπήσουν η μια την άλλη. Παρότι ανήκαν στην ίδια συμμαχία, οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας δεν έπαψαν να ταλανίζονται από προβλήματα. Όποτε οι τεταμένες σχέσεις τους έφταναν σε οριακό σημείο, οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να επέμβουν για να καταλαγιάσουν τα πνεύματα μεταξύ των δύο πλευρών. Αυτό, βέβαια, κάθε άλλο παρά εύκολο ήταν.

Ο γρίφος

Αποτελεί ειρωνεία, τρόπον τινά, το γεγονός ότι το θέμα αυτού του βιβλίου είναι απόρροια της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει τις περίπλοκες συμμαχίες – αυτές δηλαδή που οι πατέρες του αμερικανικού έθνους συμβούλευαν τους μελλοντικούς ιθύνοντες της χώρας να αποφύγουν πάση θυσία. Παρότι αυτό αποτελούσε μια λογική συμβουλή στο ιστορικό πλαίσιο των τελών του 18ου και του 19ου αιώνα, με το πέρασμα του χρόνου οι συνθήκες άλλαξαν ριζικά. Περί τα μέσα του 20ού αιώνα, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπορούσαν πια να αποφεύγουν την εμπλοκή τους στα διεθνή τεκταινόμενα. Η Ουάσινγκτον ανέπτυξε στενές σχέσεις με την Ελλάδα και την Τουρκία στον απόηχο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ως μέρος της στρατηγικής της ανάσχεσης που υιοθετήθηκε σαν απάντηση στην άνοδο της Σοβιετικής Ένωσης.

Με αφετηρία το Δόγμα Τρούμαν το 1947, οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδόθηκαν στην εδραίωση μιας αλυσίδας στρατηγικών συμμαχιών στις παρυφές της ευρασιατικής ηπείρου, αποσκοπώντας στον περιορισμό της Σοβιετικής Ένωσης στο εσωτερικό της ηπειρωτικής Ευρασίας.

Διαδοχικές αμερικανικές κυβερνήσεις και στρατηγικοί αναλυτές αναγνώρισαν την ξεχωριστή στρατηγική σημασία των αρμών μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, εκεί δηλαδή όπου βρίσκονται η Ελλάδα και η Τουρκία. Από τη δική τους πλευρά, Ελλάδα και Τουρκία επιδίωξαν με ζήλο την αμερικανική βοήθεια και συντάχθηκαν πρόθυμα με το ευρωατλαντικό στρατόπεδο. Ωστόσο, οι δύο χώρες κουβαλούσαν επίσης μαζί τους μια μακράιωνη διαμάχη. Τα σύγχρονα κράτη της Ελλάδας και της Τουρκίας γεννήθηκαν πολεμώντας το ένα εναντίον του άλλου. Κάθε χρόνο στις 25 Μαρτίου οι Έλληνες τιμούν την επέτειο της κήρυξης του Πολέμου της Ανεξαρτησίας του 1821 εναντίον των Οθωμανών Τούρκων, ενώ στις 30 Αυγούστου η Τουρκία θυμάται τη νίκη της απέναντι στους Έλληνες στον δικό της Πόλεμο της Ανεξαρτησίας του 1922. Δεν πρόκειται όμως για συσσωρευμένα συναισθήματα που γιγαντώθηκαν με τα χρόνια. Πέρα από το συναισθηματικό φορτίο, υφίστανται αρκετές απτές διαφορές που η Ελλάδα και η Τουρκία δεν έχουν κατορθώσει να επιλύσουν, επτά δεκαετίες από τότε που εντάχθηκαν από κοινού στο ΝΑΤΟ.

Ο γρίφος που καλούνται να λύσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες από τότε που ένωσαν τις δυνάμεις τους με τις δύο χώρες αφορά τη στάση που πρέπει να τηρήσουν απέναντι στον ανταγωνισμό τους. Αμφότερες εκφράζουν παράπονα περί άνισης μεταχείρισης: η Ελλάδα είναι γνωστή στην Τουρκία ως «το κακομαθημένο παιδί της Δύσης», ενώ η Τουρκία είναι γνωστή στην Ελλάδα ως «το αγαπημένο παιδί των Αμερικανών». Δεν πρόκειται όμως για ένα απλό παιχνίδι εντυπώσεων. Όταν ξεσπά κάποια κρίση μεταξύ των δύο χωρών, το δίλημμα γίνεται οξύτατο. Το δίλημμα εδράζεται στο γεγονός ότι ο φύλακας δεν μπορεί ούτε να αποφύγει την εμπλοκή του σε μια κρίση ούτε να αναλάβει ενεργό ρόλο χωρίς να δυσαρεστήσει τον έναν από τους δύο συμμάχους.

Στη θεωρία των συμμαχιών, η σταθερά της ελληνοτουρκικής αντιπαλότητας, παρά τη συμμετοχή των δύο χωρών στον ίδιο οργανισμό ασφάλειας, αναφέρεται ως η εξαίρεση στον κανόνα. Αυτό συμβαίνει

επειδή κάποιος λογικά θα περίμενε δύο χώρες που βρίσκονται σε διαρκή διένεξη μεταξύ τους να ακολουθήσουν αντίθετες πολιτικές συμμαχίας. Όπως το έθεσε ο Τζορτζ Λίσκα:

Οι συγκρούσεις ανάμεσα στα μικρότερα κράτη μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με τις τάσεις των συνασπισμών που διαμορφώνονται, διότι ορισμένα τουλάχιστον εξ αυτών, όντας περιφερειακοί αντίπαλοι που αναζητούν τη στήριξη μιας μεγάλης δύναμης, θα συμμαχήσουν με τις αντίθετες πλευρές της ευρύτερης κυρίαρχης σύγκρουσης. Μια μεγάλη δύναμη σπανίως μπορεί να έχει ως συμμάχους δύο μέρη μιας περιφερειακής σύγκρουσης. Η Ελλάδα και η Τουρκία παρέμειναν στην Ατλαντική Συμμαχία παρά τη σύγκρουση για την Κύπρο... αλλά τέτοιου είδους εξαιρέσεις από τον κανόνα πολύ απλά σημαίνουν ότι η ελευθερία επιλογής συμμαχιών απουσιάζει λόγω της υπέρμετρης απειλής ή του απόλυτου εξαναγκασμού τους από κάποια άλλη δύναμη.²

Στη συνέχεια, κάποιος θα περίμενε ότι αυτή η «υπέρμετρη απειλή» και η συνεπακόλουθη συμμετοχή τους στους ίδιους θεσμούς θα μπορούσαν να οδηγήσουν Ελλάδα και Τουρκία σε στενότερη συνεργασία. Παρά τη φερόμενη, αλλά και εξαιρετικά απαραίτητη, ενότητα του δυτικού στρατιοπέδου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας όχι μόνο δεν εξέλειψαν, αλλά επιβάρυναν σημαντικά την αμερικανική αρχιτεκτονική ασφάλειας, θέτοντας σε κίνδυνο τη συνοχή ολόκληρης της Ατλαντικής Συμμαχίας. Συνεπώς, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του φύλακα της περιοχής, οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλάμβαναν αναπόδραστα και την ευθύνη να προστατεύουν τη μια χώρα από την άλλη.

Η ουσία του προβλήματος είναι ότι η Ελλάδα και η Τουρκία είναι εγκλωβισμένες σε μια κατάσταση διαρκούς διένεξης. Σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για μια ντετερμινιστική οπτική των ελληνοτουρκικών

² George Liska, *Nations in Alliance*, Βαλτιμόρν: Johns Hopkins Press, 1962, σσ. 18-19. Μια άλλη εξαίρεση στον κανόνα που αναφέρει ο Λίσκα είναι η Πολωνία και η Τσεχοσλοβακία, οι οποίες παρέμειναν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας παρά τις διμερείς διαφορές τους.

σχέσεων. Εξάλλου, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών έχουν χαρακτηριστεί από περιόδους σιενής συνεργασίας, ακόμα και «εγκάρδιας φιλίας», όπως τη δεκαετία του 1930. Δεν θα πρέπει όμως να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι υφίστανται ορατά και αδιόρατα ζητήματα που χωρίζουν τις δύο χώρες. Τα βαθύτερα αίτια της χρόνιας εχθρότητάς τους είναι τα ίδια όπως σε κάθε άλλη διαρκή διένεξη. Ουσιαστικά, οι λόγοι για τους οποίους έχουν πολεμήσει μεταξύ τους και εξακολουθούν να διακατέχονται από καχυποψία για τις προθέσεις η μια της άλλης έλκουν τις ρίζες τους στο αιτιακό σύμπλεγμα που εντόπισε ο Θουκυδίδης τον 5ο αιώνα π.Χ. – τον φόβο, την τιμή και το συμφέρον.³ Παρόλο που οι κύριες διαφορές γύρω από την Κύπρο και το Αιγαίο φαίνεται να άπτονται νομικών θεμάτων ή να σχετίζονται με την εφαρμογή και ερμηνεία σχεικά καινούριων εννοιών του Διεθνούς Δικαίου, τα γενεσιουργά αίτια του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού προέρχονται από το ίδιο κράμα που ταλανίζει τις σχέσεις μεταξύ όλων των κρατών. Όπως και αν παρουσιάζονται τα ζητήματα που χωρίζουν Έλληνες και Τούρκους, «στην καρδιά πολλών εξ αυτών των ζητημάτων», υποστηρίζει ο καθηγητής Τοζούν Μπαχτσελί, «βρίσκεται το προαιώνιο πρόβλημα της καχυποψίας: ο φόβος ότι ο ένας θα αλλάξει τη στρατηγική ισορροπία ή θα αποκτήσει ζωτικούς πόρους εις βάρος του άλλου».⁴

Για τη διαρκή διένεξη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας έχει γίνει εκτενής ανάλυση στη βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων, η οποία μπορεί χάριν ευκολίας να χωριστεί σε δύο ευρείες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι αυτή που ακολουθεί ιστορική προσέγγιση, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στο πολιτικό και διπλωματικό πλαίσιο των διμερών σχέσεων.⁵ Η δεύτερη κατηγορία υιοθετεί περισσότερο νομική προσέγγιση, εστιάζοντας στις πτυχές των ελληνοτουρκικών διαφορών που

3 Θουκυδίδου, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, 1:76.2.

4 Tozun Bahcheli, *Greek-Turkish Relations since 1955*, Μπόλντεν: Westview Press, 1990, σ. 4.

5 Βλ. ενδεικτικά Bahcheli, *Greek-Turkish Relations*; Nicholas V. Giannaris, *Greece and Turkey: Economic and Geopolitical Perspectives*, Νέα Υόρκη: Praeger, 1988; Mustafa Aydin και Kostas Ifantis, *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*, Λονδίνο: Routledge, 2004; Thanos Veremis, *Greeks and Turks in War and Peace*, Αθήνα: Athens News Publications, 2007; Umut Ozkirimli και Spyros A. Sofos, *Tormented by History: Nationalism in Greece and Turkey*, Λονδίνο: Hurst Publishers Ltd., 2008; Άγγελος Συρίγος, *Εθνονομικές σχέσεις*, Αθήνα: Πατάκης 2015; Alexis Heraclides και Gizem Alioglu Cakmak (επιμ.), *Greece and Turkey in Conflict and Cooperation: From Europeanization to De-Europeanization*, Νέα Υόρκη: Routledge, 2019.

αφορούν το Διεθνές Δίκαιο.⁶ Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών μπορεί μεν να υπογραμμίζεται στις περισσότερες μελέτες, αλλά σπανίως υποβάλλεται σε συστηματική έρευνα. Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας ασχολείται με τις διμερείς σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με την Ελλάδα ή την Τουρκία.⁷ Μόνο ένας μικρός αριθμός μελετών εστιάζει στην τριγωνική σχέση αυτή καθαυτή. Αυτές οι μελέτες προσφέρουν εξαιρετικές ιστορικές αναλύσεις των εντάσεων μεταξύ των τριών χωρών, περιγράφοντας την ουσία του διλήμματος του φύλακα. Σκοπός αυτού του βιβλίου είναι να χτίσει πάνω σε αυτές τις μελέτες και να εξαγάγει ευρύτερα συμπεράσματα για τη θεωρία των συμμαχιών.

Η καλύτερη ανάλυση της τριγωνικής σχέσης προέρχεται από τον Μόντιγκλ Στερνς, ο οποίος εξέτασε την αμερικανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου σε ένα βιβλίο που έφερε τον χαρακτηριστικό τίτλο *Περίπαδες συμμαχίες*.⁸ Ο πολύπειρος Αμερικανός διπλωμάτης στέκεται επικριτικά απέναντι στην αμερικανική πολιτική, υποστηρίζοντας ότι ήταν τόσο αποκλειστικά αφοσιωμένη στην ανάσχεση της Σοβιετικής

6 Βλ. ενδεικτικά Christos L. Rozakis, *The Greek-Turkish Dispute over the Aegean Continental Shelf*, Κίνγκστον: Law of the Sea Institute, University of Rhode Island, 1975· Zaim M. Necatigil, *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Οξφόρδη: Oxford University Press, 1989· Aldo E. Chircop, André Gerolymatos και John O. Iatrides, *The Aegean Sea after the Cold War: Security and Law of the Sea Issues*, Νέα Υόρκη: St. Martin's Press, 2000· Haralambos Athanasopoulos, *Greece, Turkey, and the Aegean Sea: A Case Study in International Law*, Τζέφερσον, NC: McFarland, 2001· Yocel Acer, *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, Άλντερσοτ, UK· Μπέριλινγκτον, VT: Ashgate, 2003· Deniz Bolukbasi, *Turkey and Greece: The Aegean Disputes: A Unique Case in International Law*, Λονδίνο, UK· Πόρτλαντ, OR: Cavendish Pub., 2004· Ιωάννης Παπαφλωράτος, *Το νομικό καθεστώς των νήσων του Αιγαίου: Οι απόψεις της Τουρκίας, οι θέσεις της Ελλάδας και τα ιαχρόνια βάζει του Διεθνούς Δικαίου*, Αθήνα: Σάκκουλας, 2017.

7 Για τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις βλ. Theodore A. Coulombis και John O. Iatrides, *Greek-American Relations: A Critical Review*, Νέα Υόρκη: Pella Pub. Co., 1980· James Edward Miller, *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*, Τόλνελ Χιλ: University of North Carolina Press, 2009· Christos Kassimeris, *Greece and the American Embrace: Greek Foreign Policy Towards Turkey, the US and the Western Alliance*, Λονδίνο· Νέα Υόρκη: Tauris Academic Studies, 2010. Για τις αμερικανoturκικές σχέσεις βλ. Nasuh Uslu, *The Turkish-American Relationship between 1947 and 2003: The History of a Distinctive Alliance*, Νέα Υόρκη: Nova Science Publishers, 2003· Morton Abramowitz, *The United States and Turkey: Allies in Need*, Νέα Υόρκη: Century Foundation Press, 2003· Suhnaz Yilmaz, *Turkish-American Relations, 1800-1952: Between the Stars, Stripes and the Crescent*, Νέα Υόρκη: Routledge, 2015.

8 Monteagle Stearns, *Entangled Allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey, and Cyprus*, Νέα Υόρκη: Council on Foreign Relations Press, 1992.

Ένωσης, ώστε αφηφούσε τις υπόλοιπες ανησυχίες των χωρών που είχαν αναλάβει να εφαρμόσουν την ανάσχεση στην πράξη: «Συμπεριφερόμασταν διαρκώς σαν η Ελλάδα και η Τουρκία να διέγραψαν χίλια χρόνια ιστορίας όταν υπέγραψαν τη Συνθήκη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας το 1952 και να εγκατέλειψαν διά παντός εκείνα τα εθνικά συμφέροντα και στόχους που δεν συμβάδιζαν με τις αμερικανικές προσπάθειες διατήρησης μιας ισορροπίας ισχύος με τη Σοβιετική Ένωση».⁹ Ο Στερνς κατανοεί σε βάθος τα διλήμματα που αντιμετώπιζαν οι αμερικανικές κυβερνήσεις στις σχέσεις τους με τις δύο χώρες:

Η Ελλάδα και η Τουρκία, εν μέρει γι' αυτό που είναι και εν μέρει για το πού είναι, ανά τακτά χρονικά διαστήματα αναμοχλεύουν κατά τη διαδικασία χάραξης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής όλες τις αντιφάσεις, αμφιβολίες και εντάσεις στις οποίες είμαστε συνταγματικά και δομικά ευάλωτοι: μεταξύ ηθικών αναστολών και πρακτικών υπολογισμών, μεταξύ της επιθυμίας για απομονωτισμό και του φόβου που ο ίδιος προκαλεί, μεταξύ στρατιωτικών αναγκών και πολιτικού κόστους, μεταξύ του Κογκρέσου και της εκτελεστικής εξουσίας.¹⁰

Οι Ηνωμένες Πολιτείες αισθάνονταν αναγκασμένες να επέμβουν για να καταλαγιάσουν τις εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών, κυρίως επειδή ανησυχούσαν για μια ενδεχόμενη αναταραχή στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ. Υπό αυτή την έννοια, οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε «να ανασχέσουν και αυτές τις δύο χώρες προκειμένου να επιτύχει η πολιτική της ανάσχεσης».¹¹ Αντλώντας από έναν πλούτο προσωπικών εμπειριών και με οξυδερκή κατανόηση της διεθνούς πολιτικής, ο Στερνς είναι σε θέση να εντοπίσει το δίλημμα του φύλακα:

Όποτε η εθνική περηφάνια εκλαμβάνει την ευελιξία ως αδυναμία και τους συμβιβασμούς ως συνθηκολόγηση, τότε ένα τρίτο μέρος

⁹ Stearns, *Entangled Allies*, σ. 6.

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 5.

¹¹ Στο ίδιο, σ. 17.

μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις να επωμιστεί μεγάλο μέρος από το πολιτικό ρίσκο, ώστε να επιτρέψει στους δύο αντιπάλους να φτάσουν σε έναν διακανονισμό που εξυπηρετεί τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Αναλαμβάνοντας αυτό το ρίσκο, το τρίτο μέρος ενδέχεται βέβαια να θέσει σε κίνδυνο τα δικά του συμφέροντα, αποξενώνοντας το ένα ή και τα δύο εμπλεκόμενα μέρη. [...] Αλλά ρίσκο εμπεριέχει και η τήρηση επιφυλακτικής στάσης, και ένας κίνδυνος που υπάρχει είναι ένα εγγενώς ασταθές status quo να κλονιστεί από εχθροπραξίες τις οποίες κανείς δεν επιθυμεί, αλλά και κανείς δεν έκανε κάτι για να τις αποτρέψει.¹²

Ο καθηγητής Θεόδωρος Κουλουμπής αναλύει με επιδέξιο τρόπο τις σχέσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τον Ψυχρό Πόλεμο και ξετυλίγει με σχολαστική ακρίβεια το νήμα των συστημικών περιορισμών, των περιφερειακών δυναμικών και των εσωτερικών ζητημάτων που επηρέασαν τη σταθερότητα του «προβληματικού τριγώνου».¹³ Ο Κουλουμπής παρουσιάζει τις στρατηγικές ανησυχίες των Ηνωμένων Πολιτειών και την επιρροή που είχαν πάνω στις άλλες δύο χώρες, καθώς και την προσπάθεια διατήρησης ενός «εξισορροπητικού ρόλου στο παιχνίδι ισορροπίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας».¹⁴ Αναλύοντας την επεισοδιακή τριγωνική σχέση, ο Κουλουμπής μπορεί επίσης να διακρίνει την ουσία του διλήμματος του φύλακα:

Τι κάνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες όταν δύο σημαντικοί σύμμαχοι, η στρατηγική αξία των οποίων είναι αλληλένδετη, εισέρχονται σε μια κατάσταση σύγκρουσης που δεν επιδέχεται εύκολη συμφιλίωση; Πρόκειται, πράγματι, για μια κατάσταση από την οποία ουδείς βγαίνει κερδισμένος. Αν οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφύγουν να εμπλακούν, μπορεί να θεωρηθούν αδύναμες, αδιάφορες ή ότι

¹² Stearns, *Entangled Allies*, σ. 82.

¹³ Theodore A. Coulombis, *The United States, Greece, and Turkey: The Troubled Triangle*, Νέα Υόρκη: Praeger, 1983.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 213.

υποστηρίζουν σιωπηρά την ισχυρότερη πλευρά στη σύγκρουση. Αν, από την άλλη, οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλάβουν ενεργό ρόλο, επιχειρώντας να μεσολαβήσουν στις ελληνοτουρκικές διαφορές, διακινδυνεύουν να προκαλέσουν τη δυσαρέσκεια του ενός ή ακόμα και των δύο μικρότερων εταίρων – με τον καθένα να θεωρεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες γέρνουν την πλάστιγγα υπέρ της άλλης πλευράς.¹⁵

Η επιφυλακτική στάση της Αμερικής οφειλόταν στην έντονη επιθυμία της να αποφύγει την παγίδευσή της σε μια περίπλοκη κατάσταση, όπως επίσης και στην απροθυμία της να αποξενώσει τη μια ή την άλλη πλευρά. Σε μια μεταγενέστερη μελέτη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής σε σχέση με τις ελληνοτουρκικές διαφορές και τις επιπτώσεις τους στην περιφερειακή σταθερότητα, ο Κουλουμπής επισημαίνει τις παρελκόμενες συνέπειες της διστακτικότητας της Αμερικής. Όποτε ξεσπούσε μια κρίση, Έλληνες και Τούρκοι περίμεναν τις Ηνωμένες Πολιτείες να επέμβουν ως από μηχανής θεός για να εκτονωθεί η ένταση. Όσο περισσότερο διαρκούσε η αναποφασιστικότητα της Αμερικής, τόσο πιο αδιάλλακτα γίνονταν τα δύο μέρη. Όπως ισχυρίζεται ο Κουλουμπής, το γεγονός ότι και οι δύο βασιζονταν στο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα παρενέβαιναν την τελευταία στιγμή για να τους χωρίσουν ήταν πολύ επικίνδυνο, «διότι ενθάρρυνε και τις δύο πλευρές να κλιμακώσουν ανεύθυνα τη ρητορική τους στον μέγιστο δυνατό βαθμό».¹⁶

Από πρακτική άποψη, είναι σχεδόν αδύνατο για τις Ηνωμένες Πολιτείες να ευχαριστήσουν και τις δύο πλευρές, καθώς τα συμφέροντά τους είναι αλληλοαποκλειόμενα. Στη μελέτη της για τη διεθνή πολιτική της λεκάνης της Μεσογείου, η καθηγήτρια Γκλέντα Ρόζενταλ διαπιστώνει ότι η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν εγκλωβιστεί από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε μια τριγωνική σχέση με τις

15 Couloumbis, *The United States, Greece, and Turkey*, σσ. 133-4.

16 Theodore Couloumbis, στο Patricia Carley, Tozun Bahcheli και Theodore A. Couloumbis (επιμ.), *Greek-Turkish Relations and U.S. Foreign Policy: Cyprus, the Aegean, and Regional Stability*, Ουάσινγκτον, DC: United States Institute of Peace, 1997, σ. 6.

Ηνωμένες Πολιτείες: «Και οι δύο είναι βαθύτατα εξαρτημένες στρατιωτικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες και προσπαθούν διαρκώς να εξασφαλίσουν την αμερικανική στήριξη για τις θέσεις τους στις διαφορές τους με τη γείτονα χώρα». Κατά τον ίδιο τρόπο, συνεχίζει η Ρόζενταλ, «και οι δύο αισθάνονται απογοητευμένες, ακόμα και προδομένες, από τις Ηνωμένες Πολιτείες και γι' αυτό επιχειρήσαν, και εξακολουθούν να καταβάλλουν επίμονες προσπάθειες, να απεμπλακούν από αυτή την εξάρτηση». Δεν αποτελεί καμία έκπληξη το γεγονός, συμπεραίνει η Ρόζενταλ, ότι οι Αμερικανοί αναλυτές θεωρούν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονται «εν μέσω διασταυρούμενων πυρών» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.¹⁷

Το βασανιστικό ερώτημα επομένως είναι για ποιο λόγο μια μεγάλη δύναμη υπομένει όλες αυτές τις δοκιμασίες, επιτρέποντας σε δύο εχθρούς να μένουν κάτω από την ίδια στέγη. Η απάντηση βρίσκεται στη γεωπολιτική. Αρκετοί ερευνητές έχουν επισημάνει τη σπουδαία γεωπολιτική αξία της ευρύτερης περιοχής όπου βρίσκονται η Ελλάδα και η Τουρκία. Ο Αμερικανός ακαδημαϊκός Τζέιμς Μπράουν περιγράφει πώς οι δράσεις και οι αντιδράσεις των δύο «μετέωρων συμμάχων» επηρέασαν τις πολιτικές ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών και του ΝΑΤΟ στη Μεσόγειο. Ο Μπράουν σημειώνει ότι γεωστρατηγικά «τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία βρίσκονται κατά μήκος των διαδρόμων του σοβιετικού επεκτατισμού προς την Αραβική χερσόνησο και την Αφρική», αλλά την ίδια στιγμή, «και οι δύο τείνουν να αξιολογούν τις απειλές εναντίον της εθνικής τους ασφάλειας υπό μια εθνικιστική οπτική και έτσι αποκόπονται από την “ατλαντική” οπτική».¹⁸ Στο ίδιο πνεύμα, ο Ρίτσαρντ Χάας –ένας διακεκριμένος Αμερικανός διπλωμάτης με εμπειρία πάνω στην Ανατολική Μεσόγειο– υποστηρίζει ότι η Ελλάδα και η Τουρκία «προσφέρουν στις Ηνωμένες Πολιτείες μια βάση για να προβάλλουν ισχύ και να διατηρούν στρατιωτικές δυνάμεις πάνω και γύρω από την ευρωπαϊκή ήπειρο, τόσο εν καιρώ

17 Glenda G. Rosenthal, *The Mediterranean Basin: Its Political Economy and Changing International Relations*, Λονδίνο: Butterworth, 1982, σ. 116.

18 James Brown, *Delicately Poised Allies: Greece and Turkey: Problems, Policy Choices, and Mediterranean Security*, Λονδίνο· Ουάσινγκτον: Brassey's, 1991, σ. 3.

ειρήνης όσο και εν καιρώ πολέμου. Συγχρόνως, όμως, οι εντάσεις στην ανατολική πτέρυγα υποσκάπουν τον στόχο της διατήρησης της συνοχής της Συμμαχίας. Η κάθε χώρα προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τον οργανισμό προς όφελός της στις διαφορές της με την άλλη. [...] Το τελικό αποτέλεσμα είναι οι στρατιωτικές δυνατότητες και η αποτροπή να πλήττονται σοβαρά». ¹⁹

Το εύλογο ερώτημα που προκύπτει είναι τι είδους προβλήματα χωρίζουν Έλληνες και Τούρκους και σε ποιο βαθμό αυτά επιλύονται. Τα κυριότερα προβλήματα είναι το ζήτημα της Κύπρου και η οριοθέτηση του Αιγαίου. Κατόπιν εξαντλητικής αρχειακής έρευνας, ο Κλοντ Νικολέ έχει κάνει μια εξαιρετική προσπάθεια να παρουσιάσει με αμερόληπτο τρόπο την αμερικανική πολιτική προς την Κύπρο και τον αντίκτυπο που είχε στην Ελλάδα και την Τουρκία. ²⁰ Ο Νικολέ συμπεραίνει ότι παρόλο που οι λεπτομέρειες της αμερικανικής πολιτικής άλλαζαν κατά περιόδους, η φύση της τριγωνικής σχέσης και τα θεμελιώδη συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών παρέμεναν αμετάβλητα: δηλαδή η αποφυγή διατάραξης της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO και εκμετάλλευσης της κατάστασης από τους Σοβιετικούς, που θα οδηγούσε στην αναβάθμιση της θέσης τους στην περιοχή. Η επίτευξη αυτών των στόχων αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση, εν μέρει λόγω της διστακτικότητας της Αμερικής να αναλάβει οποιαδήποτε δράση που θα αποξένωνε την Ελλάδα ή την Τουρκία και εν μέρει επειδή «στη διπλωματία οι Έλληνες, οι Τούρκοι και οι Κύπριοι βάζουν την εθνική τιμή και περηφάνια πάνω από οτιδήποτε άλλο». ²¹ Ο Άντριου Ουίλσον κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα στην εξαιρετική μελέτη του για τις διαφορές στο Αιγαίο: «Εκ πρώτης όψεως, η διένεξη περιστρέφεται γύρω από τα κυριαρχικά δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα, την εθνική ασφάλεια, την ελευθερία διέλευσης και ούτω καθεξής.

19 Richard Haass, «Alliance Problems in the Eastern Mediterranean – Greece, Turkey and Cyprus: Part I», *Adelphi Series* 28, αρ. 229 (1988), σ. 61· βλ. ακόμα Robert McDonald, «Alliance Problems in the Eastern Mediterranean – Greece, Turkey and Cyprus: Part II», *Adelphi Series* 28, αρ. 229 (1988).

20 Claude Nicolet, *United States Policy Towards Cyprus, 1954-1974: Removing the Greek-Turkish Bone of Contention*, Μάνχαϊμ: Bibliopolis, 2001.

21 Στο ίδιο, σ. 460.